

Normen en waarden en de vrijzinnige kerken

Inleiding van Wibren van der Burg, voorzitter van de Remonstrantse Broederschap, voor het debat over 'Waarden, normen en de last van het gedrag'

Utrecht, Algemene Vergadering van Bestuur Remonstrantse Broederschap, 5 juni 2004

Het WRR-rapport *Waarden, normen en de last van het gedrag* is een prachtig rapport. Maar het heeft een opmerkelijke blinde vlek. Het besteedt nauwelijks aandacht aan de religieuze inbedding van normen en waarden. Toch is die wezenlijk bij actuele thema's als hoofddoekjes, vrouwenbesnijdenis, of recent weer de polio-vaccinatie.

Normen en waarden zijn nauw verbonden met iemands levensbeschouwing, maken daar intrinsiek deel van uit. Kerken en moskeeën zijn belangrijke werkplaatsen van moraal, waar over normen en waarden wordt gesproken in het licht van bredere levensvisies. Meestal bevestigt een godsdienst slechts breed gedeelde normen, zoals het verbod op moord en diefstal. Soms gaat het verder; de islamitische afwijzing van alcohol biedt bijvoorbeeld een waardevol, kritisch perspectief op het onderschatte probleem van alcoholmisbruik. Soms ook speelt religie een negatieve rol, bijvoorbeeld wanneer orthodoxe moslims en christenen gelijke rechten voor vrouwen afwijzen.

Kerken hebben dus een eigen verantwoordelijkheid in het debat over normen en waarden. Hoe kunnen wij – in het bijzonder de vrijzinnige kerken – die op een goede manier invullen?

Ik zie drie taken voor de kerken. Allereerst ethische bezinning en dialoog. Rond veel actuele vragen bieden overgeleverde normen weinig houvast. Ik denk aan de keuzes rond het levenseinde, maar ook aan vragen rond biotechnologie en globalisering. Kerken kunnen ruimte bieden voor ethische bezinning – intern en in de samenleving als geheel. Zij mogen daarbij ook een inhoudelijke handreiking bieden door die vragen systematisch te doordenken vanuit een christelijke levensbeschouwing. Zo'n levensbeschouwelijke doordening is ook nodig voor een echte interreligieuze dialoog.

Een tweede taak is de ondersteuning van moreel juist gedrag. Vaak weten we wel wat we moeten doen, maar we doen het niet – door luiheid, gemakzucht, of wat voor reden ook. Het WRR-rapport ziet het gedrag ook als het centrale probleem. Een godsdienstige overtuiging kan mensen motiveren om in hun leven aan de daarmee verbonden normen vast te houden. Kerkdiensten, kringen en pastoraat geven daarbij aanvullende inspiratie en kracht om vol te houden.

De derde taak is het praktisch werk. Moraal is vooral een kwestie van doen. Kerken leveren een belangrijke bijdrage aan de kwaliteit van de samenleving – onder meer via diaconaat en pastoraat, via ontwikkelingssamenwerking en opvang van vluchtelingen. Wij kunnen en moeten al iets waarmaken van dat Koninkrijk Gods, die betere samenleving. Het is naar remonstrants besef immers niet alleen een kwestie van genade, maar ook van de eigen verantwoordelijkheid van de gelovige.

Drie taken dus: ethische bezinning, ondersteuning van het gedrag en praktisch werk – is dat het? Nee, dat is niet alles.

Want er is nog een fundamentele punt. Het christendom doet meer dan normen en waarden ontwikkelen, ondersteunen en praktiseren. Het plaatst ze ook in een breder kader – in het licht van het Koninkrijk Gods. Daardoor krijgen onze normen en waarden een andere inkleuring en andere accenten. Gods woord wil immers deze wereld omgekeerd, zoals Huub Oosterhuis het uitdrukt.

Hier komen we op de primaire taak van de kerken. Wij leven – als het goed is – vanuit een andere levenshouding, vanuit een andere visie op de samenleving. We kunnen ons niet

neerleggen bij onrecht of bij een eenzijdig materialistische levensoriëntatie. Daarom houden we onszelf steeds weer een kritische spiegel voor, om ons telkens weer bewust te worden dat het anders kan en anders moet. En van daaruit kunnen we niet anders dan ook de samenleving en de overheid zo'n kritische spiegel voor te houden.

Ik noem daarvan enkele voorbeelden. Onze samenleving kent, collectief en individueel, een sterke oriëntatie op het eigenbelang. Het evangelie stelt daar een andere oriëntatie tegenover: een openheid voor anderen en een keuze voor de zwakkeren. In dit licht moeten de kerken blijven opkomen voor een humaan vreemdelingenbeleid en protesteren tegen een klimaat waarin immigranten zich maar helemaal aan ons moeten aanpassen.

In het verlengde daarvan past een pleidooi voor tolerantie. De humanist Paul Cliteur verklaarde onlangs: "Verdraagzaamheid is geen deugd". Voor remonstranten is het dat juist wel. Verdraagzaamheid is een noodzakelijk smeermiddel voor een vreedzaam samenleven, en ook principieel van grote betekenis. In het debat over normen en waarden verdient herwaardering van tolerantie misschien wel de grootste prioriteit.

Een derde punt is de heersende ideologie van eigen verantwoordelijkheid. Vrijzinnigen kunnen een pleidooi voor vrijheid en verantwoordelijkheid van harte ondersteunen. Maar zij weten ook dat het slechts een ideaal is. Sommige burgers zijn helaas niet in staat om volledige verantwoordelijkheid voor hun eigen leven te dragen, en zullen ook nooit daartoe in staat zijn. Bij de huidige pleidooien voor eigen verantwoordelijkheid past daarom een kritische waarschuwing: het mag er niet toe leiden dat de zwakkeren uit de boot vallen.

Drie voorbeelden van waar vrijzinnige kerken een tegendraads geluid moeten laten horen. Naar mijn idee is dat evenzeer een bijdrage aan het debat over normen en waarden. Immers, een debat is alleen mogelijk als er ook een tegengeluid is als kritiek op het dominante geluid.

Wibren van der Burg is voorzitter van het landelijk bestuur van de Remonstrantse Broederschap en ethicus en rechtsfilosoof aan de Universiteit van Tilburg